



UDK: 321:342.3

Komal MAXMUDOV,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
E-mail: kamol.maxmudov2020@gmail.com

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD A.Raxmanov taqrizi asosida

SIYOSIY REJIMLAR TUSHUNCHASI VA TURLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Аннотация

Mazkur maqolada siyosiy rejim tushunchasi, mazmun-mohiyati, kelib chiqishi, rivojlanishi, siyosiy rejimning ijtimoiy-siyosiy va madaniy jihatlari, siyosiy rejimning mafkuraviy, ideologik asoslari, davlat boshqaruvining siyosiy maqsadlari, qoidalari va prinsiplariga ko'ra davlat boshqaruvining demokratik, avtoritar yoki totalitar siyosiy rejimlardagi turli xil ideologiyalar ustunlik jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Siyosiy tizim, siyosiy rejim, demokratik siyosiy rejim, avtoritar siyosiy rejim, totalitar siyosiy rejim.

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОНЯТИЯ И ВИДЫ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕЖИМОВ.

Аннотация

В данной статье рассматриваются понятие политического режима, его сущность, происхождение, развитие, общественно-политические и культурные аспекты политического режима, идейно-идеологические основы политического режима, политические цели, правила и принципы государственного управления, согласно В демократическом, авторитарном или тоталитарном политическом режиме выделены преимущества различных идеологий в этих режимах.

Ключевые слова: Политическая система, политический режим, демократический политический режим, авторитарный политический режим, тоталитарный политический режим.

SPECIFIC ASPECTS OF THE CONCEPT AND TYPES OF POLITICAL REGIMES

Annotation

In this article, the concept of political regime, its essence, origin, development, socio-political and cultural aspects of the political regime, ideological and ideological bases of the political regime, political goals, rules and principles of the state administration, according to the democratic, authoritarian or totalitarian political regime the advantages of different ideologies in the regimes are highlighted.

Key words: Political system, political regime, democratic political regime, authoritarian political regime, totalitarian political regime.

Siyosiy rejimlarning kelib chiqishi va rivojlanishi tarixiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liqdir. Siyosiy rejimlarning paydo bo'lishi, rivojlanishi asosan, jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va siyosiy omillarga bog'liq bo'ladi. Ularning tuzilishi va funksiyalari jamiyatning o'ziga xos xususiyatlariga moslashadi. Siyosiy rejimlarning tahlili jamiyatning siyosiy hayotini, davlat boshqaruvini va fuqarolarning huquqlarini tushinishda muhim ahamiyatga ega.

“Siyosatshunoslikda siyosiy rejim kategoriyasi hukmdorlar va boshqariladiganlar o'rtasidagi munosabatlarning ijtimoiy mohiyati va tartibini hamda umuman boshqaruv usullari va samaradorligini tavsiflash uchun ishlatiladi. Siyosiy rejim hokimiyat buyrug'i sifatida qaraladi. Bular. Hokimiyat jamiyatga o'z ta'sirini siyosiy rejim orqali amalga oshiradi, bu hokimiyatni amalga oshirishning o'ziga xos shakllari va usullarini, vakolatlari hokimiyat tarmoqlarini tashkil etish tamoyillari bilan belgilanadigan davlat institutlarining muayyan tuzilmasini anglatadi”[1].

Siyosiy rejimlarning kelib chiqishi va rivojlanishining iqtisodiy omillarga to'htaladigan bo'lsak. Avvalo jamiyatning iqtisodiy holati rejimlarning shakllanishida katta ahamiyatga ega. Iqtisodiyotning rivojlanishi siyosiy rejimni ta'sirlantiradi. Misol uchun, agrar jamiyatlarda odatda avtoritar rejimlar ko'proq uchraydi, chunki iqtisodiy resurslar markazlashgan bo'ladi. Iqtisodiy inqirozlar avtoritar rejimlarning paydo bo'lishiga yordam berishi mumkin. Tabiiy resurslarga ega

bo'lish, resurslar uchun kurash va iqtisodiy manfaatlar ham siyosiy rejimning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Siyosiy rejimlarning kelib chiqishi va rivojlanishining ijtimoiy omili ijtimoiy sinflar, ularning manfaatlari va ular orasidagi munosabatlar siyosiy rejimlarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, jamiyatdagi yuqori sinflar o'z manfaatlarini himoya qilish uchun avtoritar rejimlarni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Siyosiy rejimlarning ijtimoiy omillari, fuqarolarning ijtimoiy harakatlarini qo'llab-quvvatlashga moyillik bildirganda, fuqarolarning ijtimoiy harakatlari rivojlanishi tezlashadi hamda ishchilar sinfi, ayollar, yoshlar yoki etnik guruhlarining huquqlari uchun kurashlariga imkoniyatlar ochilishi va buning natijasida jamiyatda demokratik o'zgarishlar yuz berishiga olib kelishi mumkin.

Siyosiy rejimlarning kelib chiqishi va rivojlanishining madaniy omillarga bog'liqligi ya'ni madaniy an'analar va diniy e'tiqodlar ham siyosiy rejimlarning rivojlanishida ta'sir ko'rsatadi. Jamiyatdagi madaniy qadriyatlar - demokratiya, erkinlik, adolat - siyosiy rejimni belgilaydi. Masalan, demokratik qadriyatlarga ega jamiyatlarda demokratik rejimlar ko'proq rivojlanadi. Jamiyatning tarixidagi siyosiy tajribalar (inqiloblar, urushayotgan rejimlar) ham kelajakdagi siyosiy rejimlarni shakllanish va rivojlanish bosqichlariga ta'sir ko'rsatadi.

Siyosiy rejim tushunchasi mazmun-mohiyatini o'z ichiga qamrab olgan holda universal ta'rif berish qiyin.

Siyosatshunos J.L.Kermonn bergan ta'rif ko'pchilikka ma'lum: "Siyosiy rejim – ma'lum vaqt davomida ma'lum bir mamlakatda siyosiy hokimiyat shakllanishiga yordam beradigan mafkuraviy, institutsional va sotsiologik tartib elementlari yig'indisidir"[2].

Siyosiy rejim berilgan ta'rifga nazar soladigan bo'lsak. Avvalo muallif siyosiy rejimga bergan ta'rif orqali mamlakatdagi siyosiy hokimiyatning shakllanishi, faoliyati va amalga oshirilishi bilan bog'liq bo'lgan mafkuraviy, institutsional va sotsiologik elementlar majmuidan tashlik topganligini tushuntirishga harakat qilgan.

Siyosiy rejimning mafkuraviy, ideologik asoslari, ya'ni davlat boshqaruvining siyosiy maqsadlari, qoidalari va prinsiplariga ko'ra davlat boshqaruvining demokratik, avtoritar yoki totalitar rejimlarda turli xil ideologiyalar ustunlik qilishini ko'rishimiz mumkin.

Siyosiy tizimning tashkil etilishining institutsional elementlari orqali, davlat boshqaruvini tashkil etilish, ya'ni davlat organlari, partiyalar, saylov tizimi va boshqa institutsiyalari. Bu elementlar davlatning faoliyatini belgilaydi va siyosiy qarorlarni qabul qilish mexanizmlarini ta'minlaydi.

Siyosiy rejimning sotsiologik elementlariga ko'ra jamiyat va davlat boshqaruvida jamiyat a'zolarining siyosiy madaniyati, aholining siyosiy faolligi, ijtimoiy guruhlar va ularning munosabatlari. Bu elementlar jamiyatning siyosiy jarayonlarga bo'lgan munosabatini va ishtirokini aniqlaydi. Shu sababli, siyosiy rejimni to'g'ri tushunish uchun ushbu elementlarning o'zaro aloqasini va ularning mamlakatdagi siyosiy muhitga ta'sirini hisobga olish kerak.

"Siyosiy rejim shaxslarni boshqaruv pozitsiyalariga tayinlash, hokimiyatni amalga oshirish va o'tkazish modellarini, siyosiy jarayonda zo'rvonlikning rolini, shuningdek siyosat sub'ektlarining faoliyatini tavsiflaydi: siyosiy raqobat darajasi, siyosiy elitlarning yaqinlik darajasi, fuqarolarning boshqaruvda ishtirok etish darajasi, aktyorlarga yuklangan institutsional cheklolvar. Ba'zida siyosiy rejim tushunchasi jamiyatdagi siyosiy erkinlik va inson huquqlariga rioya qilish darajasini ham o'z ichiga oladi"[3].

Siyosiy rejimlar tarixiy jarayonlar, inqiloblar, urush va ijtimoiy harakatlar orqali o'zgarib boradi. Misol uchun, demokratik rejimlar ko'pincha inqiloblar natijasida paydo bo'ladi. Zamonaviy dunyoda globallashtirish ham siyosiy rejimlarga ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro munosabatlar, iqtisodiy aloqalar va madaniy almashinuv rejimlarning rivojlanishini tezlashtiradi. Jamiyat va davlatda iqtisodiy erkinlik va texnologiyaning rivojlanishi, ayniqsa, axborot texnologiyalari, siyosiy rejimlarning shakllanishiga va ularning faoliyatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Siyosiy rejimlarning kelib chiqishi va rivojlanishi haqidagi tahlillar jamiyatning tarixiy kontekstida o'rganishni talab etadi. Siyosiy rejimlarning kelib chiqishining ijtimoiy omili jamiyatni ichki dinamikasi, iqtisodiy sharoiti, madaniy qadriyatlar va tarixiy konteksti bilan yaqindan bog'liq. Bu omillarning barchasi birgalikda jamiyatning siyosiy tuzumini shakllantiradi va uning rivojlanishini belgilaydi.

"Siyosiy rejim" (lotincha rejim, fransuzcha rejim - boshqaruv) tushunchasi XX asrning ikkinchi yarmida ilmiy muomalada paydo bo'ldi. Bu siyosiy hayotning va butun jamiyatning siyosiy tizimining hodisasidir. G'arb siyosatshunosligi siyosiy rejimlarni o'rganish bo'yicha eng katta tajribani to'plagan. Sovet ijtimoiy fani uzoq vaqt davomida bu tushunchadan umuman chetga chiqib, bitta tushuncha - siyosiy tizimdan foydalangan. Siyosiy rejim nazariy kategoriya sifatida faqat davlat va huquq nazariyasi fanida boshqaruv shakli va davlat tuzilishi shakli kabi kategoriyalar bilan chambarchas bog'liq holda mavjud bo'lgan. 1985 yildan keyin SSSR va boshqa sotsialistik mamlakatlarda totalitarizm parchalanishi boshlanishi munosabati bilan bu muammo ham siyosiy nazariya, ham

siyosiy amaliyotda eng dolzarb masalalardan biriga aylandi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, turli mamlakatlarning katta nazariy tadqiqotlar bazasi va amaliy tajribasi mavjudligiga qaramay, ushbu muammoning ko'p jihatlarini na G'arbda, na mahalliy siyosatshunoslikda yagona echimga ega emas. Ilmiy adabiyotlarda siyosiy rejimga ta'riflar ko'p"[4].

Aytishimiz mumkinki, siyosiy rejim - bu jamiyat siyosiy tizimining asosiy elementlarining faoliyat ko'rsatishi va o'zaro bog'liqligi haqidagi qarashlarni bilib olishimizga yordam beradi. Jamiyat siyosiy tizimining asosiy elementlari qanday bog'langanligiga qarab, ular siyosiy rejimning u yoki bu turini va shunga mos ravishda siyosiy tizimning tipini tashkil qiladi. Siyosiy rejim konsepsiyasi asosiy hokimiyat tizimlari haqidagi g'oyalarni shakllantirish uchun asosiy hisoblanadi. Har qanday mamlakatdagi siyosiy rejimning tavsifi jamiyatning siyosiy hayotini tashkil etish tamoyillari haqida haqiqiy tasavvur beradi.

"Siyosiy rejim. Siyosiy tizim mohiyatini chuqurroq bilib olish uchun "siyosiy rejim" (siyosiy tartibot) tushunchasi mazmunini bilib olish juda muhim. Garchi, fransuz siyosatshunosi N.Dyuverje "siyosiy tizim" va "siyosiy rejim" tushunchalarini sinonimlar deb hisoblasa-da, bu ikki tushuncha o'rtasida muayyan farq mavjud. Chunki siyosiy tizim tushunchasi kengroq va siyosiy rejim uning ayrim jihatlarini ochib beradigan bir ko'rinishdir. "Siyosiy rejim" tushunchasi orqali hokimiyatga egalik qilishning u yoki bu shakli, davlat va siyosat tizimining amal qilishi anglashiladi.

Siyosiy rejim belgilari sifatida siyosiy etakchilik uchun kurash tabiatini (ochiq, yopiq) xalqning siyosiy hayotgan jalb etilganligini, xalqning siyosatdan chetlatilganligi yoki unga siyosatga ta'sir etish imkonining belgilanganligini, siyosiy rahbariyat qanday qadriyatlarga suyanishi (konservatizm, reformizm, revolyutsionizm va hokazolar)ni sanab o'tish mumkin. Yuqoridagi belgilarga ko'ra siyosiy rejimlar totalitar, avtoritar demokratik rejimlarga bo'linadi.

Amalda birorta siyosiy rejim sof holda uchramaydi. Shuningdek, siyosiy rejimlar rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lib, demokatiya, avtoritarizm yoki totalitarizmga, avtoritarizm demokratiyaga o'sib o'tishi mumkin. Quyida totalitar va avtoritar rejimlar to'g'risida qisqacha mulohaza yuritamiz"[5].

Demokratik siyosiy rejim — bu davlat boshqaruvi tizimi, unda fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va siyosiy ishtirok etish imkoniyatlari kafolatlangan. Demokratiyaning asosiy prinsiplari va xususiyatlari quyidagilardan iborat.

Demokratik siyosiy rejimda saylovlar muhim rol o'ynaydi, chunki ular fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini ta'minlaydi. Saylovlar demokratiyaning asosiy prinsiplaridan biri hisoblanadi va ularning o'rni quyidagilar bilan izohlanadi.

Demokratik siyosiy rejimda jamiyat a'zolari davlat boshqaruvida faollik ko'rsatishlari uchun demokratik saylovlar orqali fuqarolar o'zlarining siyosiy huquq va erkinlarini namoyon etib jamiyatda turli xil o'zgarishlarni amalga oshiradilar. Davlat boshqaruvida fuqarolarning ishtiroki demokratiyaning asosiy prinsiplaridan biri bo'lib, u davlatning samaradorligi, shaffofligi va hisobot berishiga yordam beradi. Fuqarolarning ishtiroki quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi.

Saylovlar fuqarolarga o'z rahbarlarini tanlash imkonini beradi, bu esa ularning davlat boshqaruvidagi ishtiroki va ovozi ta'minlaydi. Fuqarolar o'z manfaatlarini ifodalash va siyosiy qarorlarda ishtirok etish imkoniga ega bo'ladi.

Parlament va prezident saylovlarida fuqarolar o'z vakillarini tanlash imkoniga ega. Bu ularning davlat boshqaruvi ta'sir qilishini ta'minlaydi. Mahalliy saylovlar kengashlarga bo'lib o'tadigan saylovlar orqali fuqarolar

mahalliy hokimiyat organlarini saylash fuqarolarga o'z jamoalaridagi masalalarni hal qilishda ishtirok etish imkonini beradi.

Saylovlar davlat rahbarlarini fuqarolarga hisobot berishga majburlaydi. Agar rahbarlar o'z vazifalarini bajarishmasa, fuqarolar ularni saylovlarda chetlatish imkoniyatiga ega. Saylovlar muxolifat partiyalari va nomzodlarga imkoniyat beradi, bu esa siyosiy plyuralizmni ta'minlaydi. Fuqarolar turli siyosiy qarashlarni tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Saylov jarayonida har bir fuqaro teng ovozga ega bo'ladi, bu ijtimoiy adolatni ta'minlaydi. Saylovlar orqali ijtimoiy muammolarni hal etish uchun talablar ifodalanadi. Adolatli va shaffof saylov jarayonlari fuqarolarda davlat institutlariga ishonchni oshiradi. Saylovlarning shaffofligi korrupsiya va manipulyatsiyalarga qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega. Saylov jarayonlari fuqarolarda siyosiy madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, bu esa demokratik qadriyatlarni rivojlantiradi. Fuqarolarning siyosiy bilimlari va faolligi oshadi. Demokratik siyosiy rejimda saylovlar fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini ta'minlash, rahbarlarning mas'uliyatini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va siyosiy plyuralizmni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular demokratiyaning asosiy mexanizmlaridan biri bo'lib, davlatning barqarorligini ta'minlaydi.

Demokratik siyosiy rejimda jamiyat a'zolari davlat boshqaruvida faollik ko'rsatishlari uchun avvalo fuqarolik jamiyatlarida bo'lishi kerak bo'lgan siyosiy institutlarning faoliyatining me'yoriy huquqiy mexanizmlari to'g'ri yo'lga qo'yilgan bo'lishi hamda NNTlar, fuqarolarning huquqlari, ekologik masalalar, ijtimoiy adolat va boshqa mavzularda faoliyat yuritishlari, fuqarolar o'z manfaatlarini ifodalash uchun birlashib, ijtimoiy harakatlar tashkil etishlari, fuqarolar davlat organlari tomonidan tashkil etilgan maslahatlarda ishtirok etib, o'z fikr va takliflarini bildirishlari, ommaviy muhokamalarda qatnashish, ijtimoiy media orqali fikr bildirishlari, fuqarolar davlat organlariga shikoyat va takliflarini bildirish orqali o'z huquqlarini himoya qilishlari, ommaviy axborot vositalari (OAV) orqali fuqarolar o'z fikrlarini ifodalash, muammolarni yoritish va davlat organlarining faoliyatini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishlari, siyosiy bilimlarni oshirish uchun ta'lim dasturlari, seminarlar va treninglarda qatnashishlari, bu fuqarolarning davlat boshqaruvidagi faol ishtiroki uchun muhimdir.

Fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtiroki demokratik tizimning samaradorligini ta'minlaydi. Ularning faolligi davlatni shaffof, hisobotli va fuqarolarning manfaatlariga mos holda boshqarishga yordam beradi. Fuqarolik jamiyatining rivojlanishi uchun fuqarolarning ishtiroki muhim ahamiyatga ega.

Fuqarolar o'z rahbarlarini saylash huquqiga ega. Saylovlar adolatli, erkin va shaffof bo'lishi kerak. Saylov jarayonida muxolifat partiyalari va nomzodlarga imkoniyat berilgan. Fuqarolarning fikr bildirish, yig'ilish va assotsiatsiya huquqlari himoya qilinadi. Ommaviy axborot vositalari mustaqil bo'lib, senzura uchramaydi. Barcha fuqarolar, jumladan davlat rahbarlari, qonun oldida tengdir. Qonunlar aniq va shaffof bo'lishi, ularni bajarish uchun mexanizmlar mavjud bo'lishi kerak. Siyosiy partiyalar va harakatlar ko'pchilikni tashkil etadi, fuqarolarning turli qarashlari va manfaatlari ifodalanadi. Oppozitsiyaning mavjudligi va faoliyati kafolatlanadi. Fuqarolarning jamiyatdagi faolligi, volontyorlik harakatlari, NNTlar (notijorat tashkilotlari)ning rivojlanishi. Jamiyatning davlatga ta'siri va ta'riflash mexanizmi.

Fikrlarning erkinligi, tanqidiy muhokama va ijtimoiy debatlar ruxsat berilgan. Ommaviy axborot vositalari mustaqil va erkin bo'lishi kerak. Demokratik rejimlarga ega mamlakatlarga quyidagilar davlatlar kiritiladi. Bularga AQSh,

Kanada, Germaniya, Shvesiya, Avstraliya kabi davlatlarni kiritishimiz mumkin. Demokratik siyosiy rejim fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va davlat boshqaruvini shaffof qilishga asoslangan. Ushbu rejimlarning barqarorligi demokratik institutlarning samaradorligi, iqtisodiy rivojlanish va fuqarolik faolligi bilan bog'liq.

Avtoritar siyosiy rejim - bu davlatdagi siyosiy hokimiyatning markazlashgan, fuqarolarning siyosiy ishtirokini cheklovchi tizim. Ushbu rejimda davlat organlari va rahbarlari o'z manfaatlarini ilgari surishadi, fuqarolarning huquqlari va erkinliklari ko'pincha cheklanadi. Avtoritar rejimning asosiy xususiyatlari:

Ommaviy axborot vositalari, internet va boshqa kommunikasiya kanallari davlat tomonidan kuzatib boriladi. Normativ-huquqiy hujjatlar orqali senzura amalga oshiriladi. Siyosiy muxolifat va oppozitsiyaga qarshi repressiyalar (qamoq, qo'zg'olonlarning bosilishi, ta'qib) amalga oshiriladi. Fuqarolarning siyosiy faolligi cheklanadi, mitinglar va namoyishlarga ruxsat berilmaydi. Saylovlar formal xarakterga ega bo'lishi mumkin, ammo ular odatda adolatli va erkin emas. Saylovlardagi natijalar ko'pincha manipulyatsiya qilinadi. Davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar. Davlat apparati juda katta, jamiyatning boshqa institutlari (sinf, partiyalar) davlat tomonidan nazorat qilinadi. Fuqarolarning jamiyatdagi faoliyati davlat manfaatlariga mos kelishi kerak. Avtoritar rejimlar ko'pincha o'z ideologiyasini taraqqiy ettirish uchun harakat qilishadi, bu esa jamiyatni birlashtirish maqsadida amalga oshiriladi. Ideologiya davlatning rasmiy pozitsiyalariga mos kelishi kerak. Avtoritar rejimlarda rahbarlik odatda bir shaxs yoki kichik guruhning qo'lida jamlangan bo'ladi. Rahbarlar o'z manfaatlarini himoya qilish uchun har qanday vositalardan foydalanishlari mumkin. Hozirga davrda ko'plab mamlakatlarda avtoritar rejimlar mavjud, jumladan: Severnaya Koreya, Belarussiya, Turkiya (keyingi yillarda) va Rossiya (keyingi yillarda) davlatlarini kiritishimiz mumkin.

Avtoritar siyosiy rejim fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini cheklashi, jamiyatdagi muvozanatni buzishi va iqtisodiy rivojlanishni to'sishi mumkin. Ushbu rejimlarning barqarorligi ko'pincha iqtisodiy holat, xalqaro munosabatlar va ichki siyosiy vaziyat bilan bog'liq.

Totalitar siyosiy rejim - bu davlatning barcha sohalarida, jumladan, siyosat, iqtisodiyot, ijtimoiy hayot va madaniyatda to'liq nazoratni o'rnatishga intiluvchi hokimiyat shakli bo'lib, totalitar siyosiy rejimning asosiy xususiyatlari quyidagilar iborat.

Totalitar siyosiy rejimlar odatda mustahkam ideologiyaga ega bo'ladi, bu ideologiya davlatning rasmiy g'oyasi sifatida qabul qilinadi. Ushbu ideologiyadan aholini birlashtirish va ularning harakatlarini nazorat qilish uchun foydalaniladi. Siyosiy hokimiyat markazlashgan bo'lib, barcha qarorlar yuqori darajadagi rahbarlar tomonidan qabul qilinadi. Siyosiy partiya (odatda, yagona partiya) davlatning barcha sohalaridagi faoliyatni nazorat qiladi.

Totalitar siyosiy rejimlarda siyosiy muxolifat va o'zgarishlarga qarshi qat'iy choralar ko'riladi. Bu repressiya, senzura, qamoq va hatto jismoniy jazolarni o'z ichiga oladi. Davlat odamlarning hayotini to'liq nazorat qilishga harakat qiladi. Bu jumladan, axborot vositalari, ta'lim, madaniyat va ijtimoiy tashkilotlarga nazoratni o'z ichiga oladi.

Totalitar siyosiy rejimlar aholini davlat maqsadlari uchun mobilizatsiya qilishga intiladi, bu esa ijtimoiy tashkilotlar, partiya faoliyati va propaganda orqali amalga oshiriladi.

Totalitar rejimlarga misol sifatida Sovet Ittifoqi (Stalin davri), Natsist Germaniyasi, KXDR va boshqa ba'zi mamlakatlarni keltirish mumkin. Ushbu siyosiy rejimlar

jamiyatdagi har qanday muxolifatni to'sish va davlatning barcha sohalarida o'z ta'sirini o'rnatish uchun kurashadilar.

Totalitar siyosiy rejimlar jamiyatdagi barcha sohalarida davlatning to'liq nazoratini o'rnatishga intiladi. Ushbu rejimlar mustahkam ideologiya, markazlashgan hokimiyat, repressiya, axborot nazorati va massoviy mobilizatsiya xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ular muxolifatni qat'iy to'sib, aholini o'z maqsadlari uchun faollashtiradi. Totalitar rejimlar odatda inson huquqlarini buzadi va ijtimoiy adolatni yo'qotadi, bu esa jamiyatda qo'rquv va ishonchsizlik muhitini

yaratadi. Tarixda bunday rejimlarning natijalari ko'pincha fojiali bo'lgan, shuning uchun ularning ta'sirini tushunish va tahlil qilish juda muhimdir.

Hulosa qilib aytganda, demokratik, avtoritar va totalitar siyosiy rejimlar davlat boshqaruvidagi o'ziga xos tomonlari, siyosiy rejimlarning har biri o'zining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy kontekstiga ko'ra turlicha ta'sir ko'rsatadi. Ushbu rejimlar jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotida muhim o'rin tutadi va ularning ta'siri har bir mamlakatning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR

1. Concept and types of political regimes. Democratic political regime | Legal system of modern states | Дзен (dzen.ru)
2. Odilqoriev X.T., D.X.Razzoqov. "Siyosatshunoslik" O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi tomonidan oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik sifatida tavsiya etilgan (Qayta ishlangan uchunchi nashr), Toshkent-2012 y. 101-bet.
3. Siyosiy rejimlar - Vikipediya (wikipedia.org)
4. Лекция 9. Политический режим (nicbar.ru)